

Zbigniew MODRZEJEWSKI

Menedżerska Akademia Nauk Stosowanych, Wydział Nauk Prawnych,
Administracji i Bezpieczeństwa, Warszawa, Polska

Maciej DEJNACKI

Menedżerska Akademia Nauk Stosowanych, Wydział Nauk Prawnych,
Administracji i Bezpieczeństwa, Warszawa, Polska

Szachiści umysłów. Wpływ walki informacyjnej na rosyjską kulturę strategiczną

Chess Players of Minds: The Impact of Information Warfare on Russian Strategic Culture

• Abstrakt •

Celem artykułu jest przybliżenie czytelnikom trzech kluczowych dla próby zrozumienia charakteru i mentalności Rosjan publikacji, których autorami są: Feliks Koneczny, Włodzimierz Bączkowski i Jewgienij Messner. Umożliwi to ukazanie źródeł współcześnie prowadzonej przez Federację Rosyjską walki informacyjnej. W artykule przedstawiono wyniki badań dotyczące cywilizacji turańskiej, która zgodnie z opisem zawartym w dziele Feliksa Konecznego w zbliżonej formie występuje współcześnie w Federacji Rosyjskiej. W dalszych rozważaniach dokonano również charakterystyki siły rosyjskiej, pokazując, że Rosja w rzeczywistości jest daleka od wartości europejskich. Sposób myślenia, kultura strategiczna oraz sposób prowadzenia polityki przez Rosję są bliższe cywilizacji azjatyckiej. Wskazano, że walka informacyjna jest elementarną formą prowadzenia walki oraz podstawą budowania potęgi państwa

• Abstract •

The aim of the study is to familiarize readers with three publications of key importance in trying to understand the character and mentality of Russians, whose authors are: Felix Koneczny, Włodzimierz Bączkowski, and Evgeny Messner. This will make it possible to show the sources of the information warfare currently conducted by the Russian Federation. The article presents the results of the research on the Turanian civilization, which, according to the description of Felix Koneczny, occurs in a similar form in the Russian Federation. It also characterizes the Russian power, showing that Russia is in fact far from European values. Russia's way of thinking, strategic culture and policy are closer to Asian civilization. In addition, it was indicated that the information warfare is the basic form of fighting and the basis for building the power of the Russian state. The authors devote a separate place to the 'rebel war'

rosyjskiego. Osobne miejsce autorzy poświęcili wojnie buntowniczej według koncepcji Jewgienija Messnera, w której granica między regularnym wojskiem a społeczeństwem jest zatarta. Autorzy doszli do wniosku, że kluczem do osiągnięcia sukcesu w wojnie buntowniczej są skutecznie realizowane działania informacyjne.

Słowa kluczowe: walka informacyjna; dywersja; cywilizacja turańska; wojna buntownicza; wpływanie

(or ‘mutiny war’), according to the concept of Evgeny Messner, in which the line between the regular army and society is blurred. The authors came to the conclusion that the key to success in rebel warfare are effectively implemented information activities.

Keywords: information warfare; sabotage; Turanian civilization; rebel war; influence

Wstęp

Współcześnie walka informacyjna jest nie tylko elementem wspierającym działania militarne, ale również stanowi niekiedy zjawisko autonomiczne lub jest głównym komponentem wspieranym działaniami militarnymi. Faktem jest, że walka informacyjna jest prowadzona nie tylko w sferze militarnej, ale ma także zastosowanie w polityce, gospodarce czy kulturze. Wpłynęła na to bez wątpienia rewolucja informacyjna, która dała nowe możliwości dotarcia do odbiorców przekazu informacyjnego. W XX wieku za sprawą koncepcji tzw. matieżwojny Jewgienija Messnera czy dywersji ideologicznej przedstawionej światu przez Jurija Biezmienowa zaczęto budować strategię zmiany świadomości społecznej na masową skalę. W opinii rosyjskich geopolityków walka informacyjna prowadzona jest zarówno w czasie pokoju, kryzysu, jak i wojny, we wszystkich sferach życia społecznego, a stosowane środki mają przede wszystkim na celu oddziaływanie na ludność cywilną oraz społeczność międzynarodową. W Federacji Rosyjskiej od dłuższego czasu obserwowany jest rozwój teorii i praktyki walki informacyjnej, która jest narzędziem umożliwiającym osiągnięcie celów politycznych Rosji zarówno w polityce wewnętrznej, jak i zewnętrznej.

Problematyka przedstawiona w artykule w obliczu trwającego konfliktu w Ukrainie jest bardzo aktualna. To właśnie ta wojna rozgrywająca się u naszych granic ukazała znaczenie walki informacyjnej we współczesnych konfliktach zbrojnych.

Cywilizacja turańska według Feliksa Konecznego

Feliks Koneczny żył w latach 1862–1949 i był znanym i cenionym dziennikarzem, krytykiem teatralnym, a przede wszystkim historykiem i historiozofem. Koneczny zasłynął jako twórca oryginalnej koncepcji cywilizacji. Sklasyfikował siedem głównych

cywilizacji, w tym cztery sięgające starożytności (bramińska, chińska, turańska i żydowska) oraz trzy ukształtowane w średniowieczu (arabska, bizantyńska i łacińska). W swojej najbardziej znanej pracy poświęconej temu problemowi pt. *O wielości cywilizacji* z 1935 roku Koneczny definiuje cywilizację jako metodę ustroju życia zbiorowego. Według niego: „istniały i istnieją zawsze zrzeszenia największej miary, a tak mocne, iż mocniejsze od wszystkich mocarstw i armii. Są to cywilizacje” (Koneczny, 1996, s. 153).

Słownikowe definicje podają zazwyczaj, że słowo cywilizacja pochodzi z łaciny i oznacza: „stan kultury materialnej osiągnięty przez społeczeństwo w danej epoce historycznej” (Kopaliński, 1989, s. 104).

Jak zauważa Koneczny, cywilizacja jest największą możliwą formą zbiorowości ludzkiej o charakterze ponadnarodowym, obejmującą swym zasięgiem obszar całego świata. Według definicji Konecznego: „cywilizacja jest metodą ustroju życia społecznego” (Zamojski, 2018, s. 7).

Z kolei pojęcie turanizmu wywodzi się prawdopodobnie z języka perskiego (turani) i oznacza region Azji Środkowej (Koneczny, 2016, s. 7). Kraina ta znajdowała się na północ od współczesnego Iranu i zamieszkała była przez plemiona koczownicze.

Zdaniem Konecznego cywilizacja turańska ma cztery wyraźne cechy charakterystyczne: militarizm organizacji społecznej, lokalizm religijny, brak pojęcia narodowości, państwowość opierająca się na prawie prywatnym. Jest ona cywilizacją stepową mającą swoją kolebkę w Azji Północno-Wschodniej. Z czasem rozszerzyła swoje wpływy na tereny Rusi, Moskwy i Azji Środkowej. W koncepcji tej życie publiczne społeczeństwa jest w zasadzie nieetyczne, a całość jego funkcjonowania skupia się na osobie wodza, który traktowany jest niemalże jak półbóg i osoba decydująca o życiu i śmierci poddanych. Ważnym filarem cywilizacji turańskiej jest dyscyplina wojskowa, a społeczeństwo upodabnia ona do armii, na czele której stoi wódz.

W opinii Konecznego (1999, s. 55) przywódca (wódz): „jest właścicielem całego państwa, wszystkich i wszystkiego, a cała ludność znajduje się u niego w niewoli. Może on, o ile jego łaska, dopuścić innych do jakiejś formy własności i do wolności osobistej, lecz jedno i drugie zawsze tylko do odwołania. To właśnie stanowi cechę tej cywilizacji”. Wódz w cywilizacji turańskiej na każdym kroku musi udowadniać, że jest niezwycięzony, i nigdy nie może dopuścić do porażki w oczach ludu, ponieważ tym samym traci w ich postrzeganiu autorytet i swoje oblicze nieomyślnego i wszechwładnego przywódcy. Ludność zarządzana przez wodza to grupy wojowników, dla których celem istnienia są podboje i wojny.

Jak ujmuje Koneczny – co ważne dla zrozumienia natury rosyjskiej – w trakcie pokoju ludy cywilizacji turańskiej mają tendencję do popadania w bezład i marazm.

Z tej cechy wynika imperializm charakterystyczny dla dawnej i współczesnej Rosji. Fundamentem porządku społecznego w cywilizacji turańskiej jest zasada, według której czynnik ekonomiczny cechuje się nadrzędnością wobec innych sfer. Podstawą życia i funkcjonowania społeczeństwa jest nieustanna walka o byt. Militarne organizacja społeczeństwa, w której obowiązuje bezwzględne posłuszeństwo wobec wodza i jego aparatu władzy, obejmująca swym zakresem wszystkie elementy życia społecznego, to rezultat wyżej wskazanej cechy.

Rozpatrując cechy cywilizacji turańskiej, dostrzegamy pokrywanie się zachowania wszystkich największych władców rosyjskich bądź pretendujących do tego miana ze stanowiskiem przedstawionym przez Konecznego. Zarówno jeden z najwybitniejszych władców w historii Rosji – car Piotr I Wielki, przywódca rewolucji październikowej Włodzimierz Lenin, dyktator Józef Stalin, jak i obecnie rządzący prezydent Władimir Putin postępują w typowy dla turańskiego modelu przywódcy sposób. Ich bezwzględność, wszechwładza, terror wewnętrzny przy użyciu policji politycznej, imperializm zewnętrzny to cechy charakterystyczne, które wyróżniają ich postępowanie. Społeczeństwo rosyjskie jest nieustannie indoktrynowane poprzez wszelkie metody walki informacyjnej, które kreują w ich postrzeganiu mit turańskiego przywódcy idealnego.

Przedstawienie stanowiska Konecznego było niezbędne, by zobrazować przyczynek do zrozumienia pewnego schematu określającego *modus operandi* przywódców Rosji. Wychodząc z tej analizy, w dużo łatwiejszy sposób jesteśmy w stanie zrozumieć pewne mechanizmy kreujące politykę rosyjską, a także metody prowadzenia przez Federację Rosyjską walki informacyjnej.

Istota siły rosyjskiej według Włodzimierza Bączkowskiego

Kolejną postacią, dzięki której jesteśmy w stanie zrozumieć Rosję jako państwo, które prowadząc politykę zarówno wewnętrzną, jak i zewnętrzną, opiera się na elementach walki informacyjnej, jest wybitny polski sowietolog Włodzimierz Bączkowski. Był on redaktorem kwartalnika *Wschód-Orient* oraz twórcą czasopisma poświęconego idei zbliżenia polsko-ukraińskiego pt. *Biuletyn Polsko-Ukraiński*. W zainteresowaniach Bączkowskiego dominowała problematyka wschodnia (Kornat, 2001, ss. 217–224).

To właśnie na podstawie artykułu Bączkowskiego z czasopisma *Wschód-Orient* pt. „Uwagi o istocie siły rosyjskiej” została podjęta próba zobrazowania, w jaki sposób na przestrzeni całych wieków postępują i myślą Rosjanie. Co godne odnotowania, Bączkowski był powiązany z Oddziałem II Sztabu Generalnego, a więc komórką organizacyjną wewnątrz polskich sił zbrojnych zajmującą się wywiadem

oraz kontrwywiadem. Ten istotny fakt podkreśla wagę oraz znaczenie wiedzy przekazywanej przez Bączkowskiego w oparciu o bogate doświadczenia powiązane z walką informacyjną państwa. Bączkowski dzięki przynależności do Oddziału II był w stanie wyciągnąć daleko idące wnioski ze strategicznej operacji dezinformacyjnej, skutecznie przeprowadzonej przez siły rosyjskie pod kryptonimem Trust (Krzak, 2021; Rid, 2022).

Analizując przebieg wojen o Cesarstwo Kazańskie, Syberię, ziemię Tatarów, ziemię Baszkirów oraz Gruzję, wysnuwa on wstępny wniosek obrazujący istotę siły rosyjskiej: „Rola sił zbrojnych Rosji we wszystkich tych wydarzeniach występuje w świetle błędym jako coś marginalnego, co będąc zawsze słabe, jednocześnie umie zwyciężać dzięki wspianiale układającym się okolicznościom ubocznym, przy których na czołowe miejsce wysuwa się czynnik uchwycenia odpowiedniego momentu oraz świadomego tworzenia dogodnego dla siebie układu stosunków. Stajemy w ten sposób przed zjawiskiem siły rosyjskiej, leżącej gdzieś poza formalną siłą militarną” (Bączkowski, 1938).

Idąc dalej, Bączkowski podkreśla, że Rosja jest państwem azjatyckim, jedynie powierzchownie „zabarwionym” europeizmem. Sposób myślenia Rosjan, ich kultura strategiczna i metody prowadzenia polityki są ściśle skorelowane z tradycją państw i cywilizacji azjatyckich, takich jak: Chiny, Indie czy wręcz Imperium Chingizów. Podłożem metod, za pomocą których Rosjanie realizują swoje cele, jest dzieło żyjącego na przełomie IV i III wieku p.n.e. Ćandragupty Maurja zwanego hinduskim Machiavellim pt. *Arthasastra* oraz kanon literatury militarystycznej, czyli *Sztuka wojny* Sun Tzu – jednego z najwybitniejszych myślicieli Dalekiego Wschodu.

Fortele, podstępny, dezinformacja, przekupstwo, szpiegostwo, rozpoznanie oraz dogłębna analiza przeciwnika, zarówno jego terytorium, jak i struktury społecznej, to fundamenty działań, których ostatecznym elementem jest kinetyczne użycie sił zbrojnych. I tu dostrzegamy podstawę kultury strategicznej Rosji, gdzie walka informacyjna zarówno o charakterze wewnętrznym, jak i zewnętrznym jest podstawą działań w sferze budowania potęgi państwa rosyjskiego. To właśnie pustynne ludy mongolsko-tatarskie są również jednym z fundamentów, na których zbudowano metody prowadzenia skutecznej polityki państwa. Armie Czyngis-chana czy Timura Chromego w Europie zwanego Tamerlanem nigdy nie ponosiły klęski, ponieważ były ostatecznym elementem szeroko zakrojonych uprzednich działań informacyjnych. Działania informacyjne stosowane przez Mongołów miały charakter wielodomenowy i obejmowały swym zasięgiem wiele aspektów działalności przeciwnika. Można chociażby wspomnieć, że w armii Wielkiego Chana istniały specjalne jednostki kontrwywiadowcze zajmujące się łapaniem potencjalnych szpiegów w czasie przemarszu wojsk na pole bitwy. Tamerlan, podobnie jak jego wielki poprzednik Czyngis-chan,

był człowiekiem bezwzględnie dążącym do celu. Wywodził się z kultury, w której władza opierała się na sile i osobistej obecności władcy. Do legendy przeszło ich okrucieństwo wobec przeciwników.

„Skupiano się na nastrojach społecznych, na głębokiej dywersji politycznej, na rozbijaniu grup wpływu, na terenoznawstwie, na przekupstwie, na budowaniu szerokiej agentury wśród przeciwnika w najbardziej wpływowych kręgach władzy. Gdy Czingizowie dostrzegali, iż przeciwnik w sposób dostateczny jest osłabiony, dokonywano ostatecznego ciosu w postaci działań militarnych” (Zatorski, 1939, s. 69).

Według Rosjan za kryzysem Rzeczypospolitej, a w konsekwencji rozbiorami Polski stały głęboko zakrojone rosyjskie działania dywersyjne na obszarze całego kraju. Werbowano poprzez korupcję osoby posiadające ogromny wpływ na budowanie struktur państwowych. Ostateczny sukces w postaci zniknięcia państwa polskiego z map świata nie miał nic wspólnego z rozgrywką militarną. To właśnie walka informacyjna i głęboka dywersja przyczyniły się do sukcesu Rosjan. Natomiast za przyczynę swojej klęski w wojnie polsko-bolszewickiej Rosjanie uznali zbyt słabą dywersję zastosowaną w stosunku do państwa polskiego. Działania militarne w postrzeganiu Rosjan są czynnikiem drugorzędym w kwestii analizy klęski czy też ogólnego sukcesu w trakcie całego konfliktu. Co godne podkreślenia, za sukces Polski odpowiadały skuteczne działania wywiadowcze, szczególnie te o charakterze kryptologicznym, dzięki którym znaleźliśmy jako armia planowane działania wroga zarówno o charakterze taktycznym, operacyjnym, jak i strategicznym.

Jak podkreśla Bączkowski (1938), Marszałek Józef Piłsudski doskonale rozumiał naturę i istotę siły rosyjskiej, odnosząc się głównie do niej w trakcie zjazdu kaliskiego w 1927 roku: „agentury obce to jest zjawisko stałe i codzienne, towarzyszące nam rok za rokiem, dzień za dniem, jest to część naszego życia tak wielka i tak starannie w stosunku do nas ułożona, iż nasza praca, że tak powiem, jest współbieżna z pracą agentur obcych”.

Biorąc pod uwagę całość publikacji Bączkowskiego, dochodzimy do dwóch fundamentalnych wniosków dotyczących istoty siły rosyjskiej. Owe wnioski są podstawą do zrozumienia postępowania Rosjan. Wynikają one z wielowiekowej tradycji Rosji, która jest zakorzeniona w tradycji azjatyckiej, a jej europejskość ma charakter jedynie powierzchowny i iluzoryczny. Głównym rodzajem broni rosyjskiej, decydującym o dotychczasowej trwałości Rosji, jej sile i ewentualnych przyszłych zwycięstwach, nie jest normalny w warunkach europejskich czynnik siły militarnej, lecz głęboka akcja polityczna, nacechowana treścią dywersyjną, rozkładową i propagandową (Bączkowski, 1938). Z tego można wnioskować, że działania dywersyjne, podprogowe czy też asymetryczne, a więc szeroko pojęta walka informacyjna, jest

fundamentem aspektów potęgotwórczych państwa rosyjskiego. To z nich Rosja czerpie swoją potęgę i jak dostrzega w swojej monografii Marek Budzisz: „w Rosji i w jej kulturze strategicznej wszystko jest wojną” (Budzisz, 2021).

Jak pokazuje historia, czy za rządów carskich (Monteforie, 2021), czy w trakcie zimnej wojny (Andrew, Mitrochin, 2001), czy wreszcie po zakończeniu drugiej smuty (Skrzypek, 2004) za drugich rządów Władimira Putina (Service, 2022), polityka zagraniczna Rosji realizowana jest poprzez aspiracje imperialistyczne i na wskroś ofensywne wobec środowiska międzynarodowego.

Długi telegram Kennana jako klucz do zrozumienia źródeł rosyjskiej polityki i walki informacyjnej

George Frost Kennan był amerykańskim dyplomatą i historykiem. Urodził się 16 lutego 1904 roku w Milwaukee w stanie Wisconsin na terenie Stanów Zjednoczonych (Bieliszczuk, Bielizszczuk, 2020, s. 3). Zaraz po ukończeniu studiów w 1925 roku wstąpił do służby dyplomatycznej Stanów Zjednoczonych. Pracował w wielu placówkach dyplomatycznych, m.in. na Litwie, Łotwie i w Estonii. To właśnie pobyt w krajach bałtyckich doświadczonych przez uciemnienie rosyjskie ukształtował światopogląd Kennana na temat natury Rosji. Po ponownym nawiązaniu stosunków dyplomatycznych między USA a ZSRR w 1933 roku Kennana zatrudniono w ambasadzie Stanów Zjednoczonych w samej Moskwie, gdzie pracował w latach 1934–1937. W trakcie pierwszego pobytu na terenie Rosji był świadkiem ogromnych stalinowskich represji, m.in. procesów moskiewskich oraz tzw. wielkiego terroru. Kennan ponownie powrócił do pracy w ambasadzie USA w lipcu 1944 roku, kiedy został mianowany wiceambasadorem Stanów Zjednoczonych w ZSRR.

Po wysłuchaniu przemówienia Józefa Stalina (Baberowski, 2014) w Teatrze Bolsoj w Moskwie Kennan podjął decyzję o napisaniu chyba najważniejszej depechy dyplomatycznej w historii dyplomacji. W swoim wystąpieniu Stalin zapowiedział przygotowania Związku Radzieckiego do zimnej wojny z Zachodem. Na podstawie tego wystąpienia 22 lutego 1946 roku Kennan przesłał do Departamentu Stanu USA depezę nr 511 zawierającą jego dogłębną analizę polityki ZSRR. Nadmieniony dokument był przełomowy w kwestii amerykańskiego postrzegania Rosjan. Pod jego wpływem przypieczętowano koniec relatywnie dobrych relacji między krajami kapitalistycznymi a blokiem komunistycznym. Długi telegram był jednym z przyczynków do ogłoszenia przez Prezydenta Stanów Zjednoczonych Harry’ego Trumana doktryny powstrzymania, czego rozwinięciem był plan Marshalla, a także powstanie Republiki Federalnej Niemiec oraz – co fundamentalne dla systemu

bezpieczeństwa militarnego państw zachodnich – utworzenie Sojuszu Północnoatlantyckiego (Deptuch, 2019, ss. 16–37).

Należy dodać, że w styczniu 1947 roku Kennan przygotował dla szefa Departamentu Obrony Jamesa Forrestala kolejne opracowanie pt. Źródła sowieckiego zachowania. Za namową Hamiltona F. Armstronga, ówczesnego redaktora naczelnego *Foreign Affairs*, Kennan otrzymał zgodę Forrestala na publikację opracowania, pod warunkiem jednak, że tekst zostanie ogłoszony anonimowo i w żaden sposób nie będzie mógł zostać powiązany z urzędującą administracją. W 1947 roku w lipcowym numerze kwartalnika ukazał się tekst podpisany „X”. Autor argumentował, że „głównym elementem polityki Stanów Zjednoczonych wobec ZSRR musi być długoterminowe, cierpliwe, lecz stanowcze i czujne powstrzymywanie ekspansywnych tendencji Rosji” (Dębski, 2016).

Punktem wyjścia do analizy tekstu źródłowego jest sposób myślenia i postępowania sowieckich, a nie rosyjskich elit politycznych (choć paradygmat myślowy po 1991 roku nie uległ wyraźnej zmianie). Sowiecka partia oraz elity ówczesnej władzy nie podejmowały jakiegokolwiek obiektywnej analizy na zewnątrz imperium, czego przyczyną był neurotyczny charakter władzy Kremla, który wynikał z pierwotnego i instynktownego braku poczucia bezpieczeństwa. Wiązało się to bezpośrednio, jak już wcześniej zostało to wspomniane u Bączkowskiego i Konecznego, z ich podstawami cywilizacyjnymi.

Sowieci mieli świadomość słabości swego systemu w zestawieniu z bardziej cywilizowanymi państwami kapitalistycznymi. Na każdym kroku elity sowieckie obawiały się głębokiego przenikania cywilizacji Zachodu czy też ludzi z tamtego obszaru. Bały się, że sztucznie kreowany idealny świat, zabarwiony marksistowską ideologią, jedną wielką formą uciemnienia i terroryzowania swojego społeczeństwa, a także okłamywania, ujrzy światło dzienne, co w konsekwencji doprowadzi do osłabienia tak usilnie budowanego imperium. Ich kluczem do rozwiązania tej ważnej kwestii było długotrwałe i cierpliwe dążenie do pokonania przeciwnika przy użyciu podprogowych działań dywersyjnych opierających się na narzędziach oraz metodach walki informacyjnej.

Doktryna marksistowska była tak agresywna i nietolerancyjna, że stała się nośnikiem braku poczucia bezpieczeństwa. Jak pisał Kennan: „Dogmat ten oraz jego altruistyczny cel pozwoliły im na znalezienie uzasadnienia dla ich instynktownego strachu przed światem zewnętrznym, ich dyktatury, bez której nie wiedzieli, jak rządzić, ich okrucieństw, których nie ośmielili się nie zadawać, poświęceń, których musieli się domagać. W imię marksizmu pozbawili swoje metody i taktykę wszelkich wartości etycznych. Dziś nie mogą bez niego się obyć” (Bieliszczuk, Bielizszczuk, 2020, s. 214).

Z powyższych rozważań można wyciągnąć wniosek, że przywódcy sowieccy dla egoistycznego zaspokojenia swoich ambicji przedstawiają świat zewnętrzny jako zły, groźny i wrogi, sami kreując się jako idealny i jedyny doskonały ustrój świata. Ta konkretna teza pozwala im tłumaczyć ogromną rozbudowę sił zbrojnych, a nade wszystko wywiadu oraz policji politycznej o tak wielowiekowym dziedzictwie, a także izolowanie społeczeństwa rosyjskiego od zewnętrznego świata oraz ciągłe wywieranie presji, by pogłębiać swoje wpływy.

Według Kennana polityka Rosjan realizowana jest na dwóch płaszczyznach: płaszczyźnie oficjalnej, gdzie jest prowadzona w sposób jawny w imieniu państwa, oraz nade wszystko na płaszczyźnie nieoficjalnej, obejmującej działalność opartą na szeroko zakrojonych elementach walki informacyjnej, jak i wszelkiego rodzaju działania dywersyjno-wywiadowcze, uderzające w spójność państw o charakterze kapitalistycznym. Rosjanie w oficjalnym tonie będą brać aktywny udział w organizacjach międzynarodowych, takich jak np. ONZ. Jednakże prawdziwym celem przykrytym oficjalną nutą dyplomatyczną są działania dywersyjne zmierzające do rozbijania spójności i bezpieczeństwa świata oraz śledzenie decyzji podejmowanych przez państwa należące do organizacji. Rosja będzie członkiem ONZ tylko do tej pory, do kiedy będzie mieć wymierne korzyści z udziału w tego typu organizacjach.

Przejdźmy zatem do schematu działań w domenie walki informacyjnej podejmowanej na arenie międzynarodowej. By osłabić potencjał strategiczny i polityczny państw zachodnich o największym znaczeniu, podejmowane będą wysiłki nakierowane na zachwianie pewności tychże państw, w tym: bagatelizowanie środków przeznaczonych na obronę narodową, nasilanie i pogłębianie niepokojów społecznych oraz kryzysów gospodarczych, a także podsycanie wszelkich przejawów braku jedności narodowej. Grupy mające poczucie dyskryminacji rasowej czy ekonomicznej będą nakłaniane do domagania się swoich praw na drodze prowokacji i przemocy skierowanej przeciwko lepiej usytuowanym grupom społecznym. W ten sposób biedni będą agresywnie nastawieni wobec bogatych, czarni w stosunku do białych, przybysze (migranci, uchodźcy) wobec tubylców. W krajach kolonialnych brutalnie i bez żadnych zahamowań będą wykorzystywane słabości państw zachodnich. Poczucie krzywdy będzie wykorzystywane do kreowania konfliktów wewnątrz państw. Doskonałym przykładem tego typu działań był okres neokolonializmu afrykańskiego, kiedy kontynent niemalże w całości usłany był krwią zindoktrynowanych i zmanipulowanych mieszkańców (Andrew, Mitrochin, 2006).

W kwestii działalności komunistów w krajach zachodnich Kennan obrazuje działania rozbijające spójność między imperiami zachodnimi słowami: „Wszelkie dostępne środki zostaną podjęte, by nastawić zachodnie mocarstwa przeciwko sobie. Wśród Amerykanów rozpuszczone będą plotki antybrytyjskie, a antyamerykańskie

wśród Brytyjczyków. W krajach kontynentalnych, w tym w Niemczech, mocarstwa anglosaskie będą przedstawiane tak, by wzbudzać obrzydzenie. Wszelkie pojawiające się wątpliwości będą podsycane; gdy nie pojawią się same – zostaną wzniecone” (Deptuch, 2019, s. 29).

Podsumowując kwestię działań rosyjskich w sferze walki informacyjnej, możemy wnioskować, że działania nieoficjalne będą miały charakter destrukcyjny i negatywny, będą nakierowane na zniszczenie wszelkich źródeł siły znajdujących się poza strefą wpływów Rosjan. Ta zależność i chęć niszczenia, ogłupiania, ośmieszania, rozbijania, przekupywania i osłabiania wynikają z sowieckiego instynktu strachu i braku możliwości pójścia na jakiegokolwiek kompromisy, co jednoznacznie wiąże się ze słabością państwa komunistycznego w zestawieniu z państwami kapitalistycznymi.

W tym momencie możemy pójść o krok dalej i za przykładem Xaviera Messinga zacytować rosyjski kod etnopsychologiczny, zobrazowany w doskonały sposób w wyżej dokonanej analizie telegramu: „Zabić, nie okazywać litości” (Messing, 2020, s. 181).

Według Kennana reżim sowiecki ma charakter *stricte* policyjny, osadzony w mroku intryg policji carskiej, nawykły do myślenia przede wszystkim w kategoriach siły aparatu represji. Nie wolno nigdy tracić z oczu tego skrywanego motywu Sowietów (Deptuch, 2019, s. 30). Na dodatek dla zrozumienia znaczenia walki informacyjnej w poczynaniach Rosji musimy dostrzec fundamentalny fakt, że Rosjanie posiadali bardzo dobrze rozwinięty aparat wywierania wpływów na wszelkie inne kraje mający cechy ogromnej elastyczności i wszechstronności, zarządzany przez ludzi, których doświadczenie i zdolności w zakresie metod skrytego działania są najprawdopodobniej niemożliwe do porównania z niczym i nikim w całej historii. Kolejna kwestia prowadząca do zrozumienia słabości Rosjan to fakt, że spoglądają oni jedynie z pozycji siły i tylko w przeciwniku z argumentem siły dostrzegają rywala i kogoś, z kim muszą się liczyć.

Jak pisał Kennan: „Związek Sowiecki [...] jest impregnowany na siłę argumentu, ale świetnie rozumie argument siły. Tylko skoordynowane działania ofensywne, szczególnie w kwestii walki informacyjnej czy w każdym innym elemencie prowadzenia polityki międzynarodowej, są w stanie zaprowadzić agresywnych Rosjan do defensywy. Z tego też względu tak ważny jest nacisk na silny aparat kontrwywiadu ofensywnego w państwach demokratycznych (w tym także Polski, gdzie gros działań kontrwywiadowczych ma charakter *stricte* defensywny i wymaga to modernizacji dla wzmocnienia bezpieczeństwa państwa polskiego), które mają styczność z działaniami rosyjskimi” (Maziewski, Małecki, 2021, ss. 220–242).

Następna sprawa to świadomość społeczna państw demokratycznych, by uchronić własne społeczeństwa przed destrukcyjnym działaniem ofensywnych operacji

informacyjnych ze strony Rosjan. I ostatnia kwestia to silna współpraca i spójność państw zachodnich, by uchronić się przed wszelką dywersją podburzającą nasz system polityczny. Na koniec pozostawiamy czytającego z ostatnimi słowami długiego telegramu Kennana, by dać możliwość daleko idącej refleksji: „Wreszcie, musimy mieć dość odwagi i pewności siebie, by trzymać się naszych metod i idei humanistycznych. Ostatecznie, najgorsze, co mogłoby się zdarzyć w wyniku sowieckiego komunizmu, to gdybyśmy upodobnili się do tych, z którymi przyszło nam się zmierzyć” (Deptuch, 2019, s. 32).

Koncepcja matieżwojny Jewgienija Messnera

Jewgienij Messner to twórca koncepcji matieżwojny, a więc teorii wojny buntowniczej. Wśród jego dzieł szczególne miejsce zajmuje trylogiapod ogólnym tytułem *Problemy wojny i pokoju*, która obejmuje: *Oblicze współczesnej wojny* z 1959 roku, *Bunt – nazwa III wojny światowej* z 1960 roku oraz *Ogólnoświatowa wojna buntownicza* z 1971 roku (<https://www.peoplelife.ru>). To właśnie w tych książkach została sformułowana i wyrażona idea „wojny buntowniczej” jako nowej formy walki zbrojnej.

Przedmiotem analizy jest koncepcja wojny buntowniczej przedstawiona w książce Messnera pt. *Bunt – nazwa III wojny światowej*. Jak stwierdza rosyjski uczoney, wojna to nieodłączna część życia ludzkiego. Poprzez rozwój przemysłu, jak również geopolityki ewolucji ulegają także konflikty zbrojne. Wojna może mieć zarówno charakter regionalny, subregionalny, jak i światowy, w tej ostatniej każda z biorących udział stron ma zarówno jawnych, jak i tajnych uczestników konfliktu. Jako przykład tej sytuacji Messner podawał wojny na obszarze Półwyspu Koreańskiego, gdzie za Koreą Północną jawnie opowiadały się Chiny, a niejawnie ZSRR. W wyniku takiej sytuacji, gdzie występuje wielu uczestników, rozmywiają się cele toczącego się konfliktu. Tradycyjny przeciwnik, którym do tej pory były wrogo nastawione do siebie siły zbrojne, zostaje rozmyty, wrogiem zaś staje się naród, społeczeństwo.

Według tej koncepcji klasyczne pole walki traci na znaczeniu na rzecz przestrzeni walki mentalnej, a więc sfery powiązanej z ludzką świadomością i jej wyobrażeniami dotyczącymi przestrzeni. Co ważne, podczas wojen buntowniczych zatarta zostaje również różnica pomiędzy legalnymi (w znaczeniu prawa międzynarodowego) zbrojnymi działaniami a wychodzącymi poza obszar prawa bezprawnymi metodami walki. Kolejną kluczową kwestią jest fakt zatarcia się różnicy między regularnym wojskiem a całym społeczeństwem, rozumianym jako cały przekrój społeczny. W matieżwojnie

wojska nieregularne, składające się z negatywnie nastawionych grup społecznych, są realną siłą na obszarze terenów zurbanizowanych, w wyniku czego degradacji ulega etyka wojenna. Messner konstatował, że nowy charakter wojny będzie skutkował pracą sztabów skupionych na rozwijaniu strategii, działań operacyjnych i taktyki terroru, podstępów i zdrady (Sykułski, 2015, ss. 106–107).

Rosyjski strateg wyodrębnił cztery rodzaje działań wojennych: wojna, półwojna, agresjo-dyplomacja oraz dyplomacja. Zaznaczał również, że zaciera się granica pomiędzy stanem pokoju a stanem wojny. Messner wojnę buntowniczą określał jako konflikt, w którym głównym aktorem jest ludność cywilna i prowadzone przez nią działania zbrojne. Zdaniem Messnera to nowe zjawisko należy rozpatrywać z różnych punktów widzenia, przede wszystkim psychologicznego. Kluczowym czynnikiem matieżwojny są działania o charakterze psychologiczno-informacyjnym. Zadaniem o największej wadze w wojnach nowego typu jest zjednoczenie swego narodu i zindoktrynowanie części wrogiego społeczeństwa w taki sposób, by przeciągnąć je na swoją stronę. Naczelną składową wojny buntowniczej jest więc indoktrynacja, inaczej ujmując – dywersja psychologiczno-informacyjna wszystkich warstw społecznych.

Kolejną ważną kwestią jest wytworzenie w obcym społeczeństwie poczucia permanentnego strachu, aż do stanu, w którym osiągnięty zostanie poziom paniki. Jednym z kluczowych aspektów działań informacyjnych o charakterze ofensywnym jest podważenie szacunku i zaufania do władz państwowych oraz osłabienie morale społeczeństwa, powiązanego ze sprawczością państwa w kwestiach zdolności obronnych. W trakcie przygotowań do realizacji wojny buntowniczej najważniejszym elementem są skuteczne działania wywiadowcze, skoncentrowane na kierunkach: gospodarczych, politycznych, jak również wojskowych. Opracowanie koncepcji operacyjnej obejmuje obszar zarówno dywersji i sabotażu, jak i dywersji ideologicznej. Stąd też tak priorytetowe jest prawidłowe rozpoznanie systemów wczesnego reagowania oraz ostrzeżenia przeciwnika.

Oprócz informacji na temat kondycji finansowej państwa oraz systemu obronnego znaczącym elementem staje się skatalogowanie szczegółowych informacji na temat infrastruktury krytycznej. Do tych elementów należą: system transportu, system teleinformatyczny państwa, system energetyczny powiązany z zaopatrzeniem, pokłady surowców energetycznych i paliw, systemy zaopatrzenia w żywność i wodę oraz systemy opieki zdrowotnej (Sykułski, 2015, s. 108).

Realizacja wojen buntowniczych oparta jest na strukturze sieciowej, a więc na systemie, w którym poszczególne grupy społeczne nie są ze sobą powiązane. W tym celu wykorzystywana jest strategia oporu niekierowanego, w zastosowaniu której nie ma naczelnego ośrodka *stricto* kierowniczego, nadzorującego działania wszystkich ogniw organizacyjnych. Każda z poszczególnych grup posiada autonomię operacyjną.

Tego typu strategia często wykorzystywana jest przez grupy terrorystyczne (Tomasiwicz, 2009, ss. 161–190).

Do realizacji koncepcji wojny buntowniczej wykorzystywane są często niczego nieświadome negatywnie nastawione i zindoktrynowane grupy społeczne. Tego typu postępowanie ma za zadanie stworzyć wrażenie chaosu i braku kontroli nad odbywającymi się wydarzeniami. Do *modus operandi* koncepcji Messnera należą: stworzenie sytuacji, w której duże grupy społeczne są niezadowolone, doprowadzenie do skłócenia elit politycznych, później do problemów natury gospodarczej, zainicjowanie zamieszek społecznych i w konsekwencji otwartych działań zbrojnych realizowanych przez specjalne oddziały i pododdziały sił specjalnych oraz funkcjonariuszy i żołnierzy tajnych służb. Natomiast kluczem do sukcesu wojny buntowniczej jest skuteczność realizowania działań informacyjnych, zarówno wobec wrogiego społeczeństwa, jak i opinii międzynarodowej. Ważnym aspektem jest również zniszczenie reputacji państwa atakowanego, a największym sukcesem doprowadzenie do izolacji politycznej atakowanego kraju. Bardzo ważnym elementem koncepcji Messnera jest unikanie oficjalnego zaangażowania się atakującego państwa w formalną wojnę (Sykulski, 2015).

Dywersanci, realizując działania operacyjne, nie mogą mieć żadnych znaków rozpoznawczych, które wskazywałyby na przynależność do regularnych sił zbrojnych danego państwa. Pozwala to na zaprzeczanie oficjalnym zarzutom, jakoby dywersanci reprezentowali jakiś kraj, tym samym następuje odpaństwowienie konfliktu, który stwarza pozory wojny domowej bądź wewnętrznego chaosu. Głównym terenem realizowanych operacji są obszary zurbanizowane, co charakteryzuje koncepcję Messnera. W matieżwojnie nie występują linie frontu. Kolejnym znaczącym aspektem jest inspirowanie mniejszości narodowych i etnicznych do udziału w konflikcie. Następnymi grupami mogącymi wzmocnić ofensywne działania informacyjne są ugrupowania ekstremistyczne i radykalne na terenie państwa atakowanego – istotnym elementem koncepcji jest wzmocnianie ich siły oraz znaczenia za pomocą strategii oporu niekierowanego. W świetle powyższych faktów można zauważyć znaczenie skutecznego wykorzystania działań wywiadu i efektywnego realizowania elementów walki informacyjnej, powodującej przemianę pola walki w oczekiwaną przez twórcę koncepcji przestrzeń walki. Dotyczyć ona będzie nade wszystko przestrzeni mentalnej oraz cyberprzestrzeni. Owe działania o charakterze psychologiczno-informacyjnym będą mieć charakter strategiczny i długoterminowy.

Praktycznym przykładem wykorzystania koncepcji matieżwojny Jewgienija Messnera był rozpoczęty w lutym 2014 roku kryzys krymski. W trakcie realizacji zadań rosyjscy żołnierze SPECNAZU informacyjnie wspierani przez Wywiad Wojskowy (GU), Służbę Wywiadu Zagranicznego (SWR) i Federalną Służbę Bezpieczeństwa

(FSB), tzw. zielone ludziki nieposiadające oznak rozpoznawczych, osiągnęli cele operacyjne na kierunku krymskim bez użycia aspektów kinetycznych. Przygotowywana przez okres około dekady operacja poprzedzona szeroko zakrojoną operacją psychologiczno-informacyjną przyniosła sukces Federacji Rosyjskiej. Perspektywa walki informacyjnej w każdej przestrzeni życia społecznego, jej świadomość i skorelowana z tą sytuacją strategia, zarówno w kwestii defensywnej, jak i ofensywnej, to klucz do zrozumienia i przeciwstawienia się Rosji.

Podsumowanie

Na podstawie trzech kluczowych tekstów poddanych analizie dochodzimy do fundamentalnych wniosków. Rosja – jak wspominał Józef Piłsudski – była, jest i będzie zaciekle imperialistyczna. Władca rosyjski jest traktowany niczym półbóg, a państwo rosyjskie przypomina w swym postrzeganiu rzeczywistości państwa azjatyckie. Władza skupiona jest w rękach prezydenta Federacji Rosyjskiej, który przez większość Rosjan jest postrzegany jako władca, którego należy kochać. Trzeba też wykonywać jego rozkazy, gdyż jego władza nie zna granic. Rosja wykorzystuje walkę informacyjną zarówno w sferze zewnętrznej, jak i wewnętrznej. W aspekcie praktycznym rozwinięta teoria wojny buntowniczej Jewgienija Messnera została zastosowana podczas aneksji Krymu w lutym 2014 roku, kiedy bez typowych działań kinetycznych nieumundurowane oddziały wywiadu wojskowego i cywilnego przejęły kontrolę nad atakowanymi obiektami i terenami. Koncepcja Messnera obrazuje, jak kluczowe i fundamentalne znaczenie dla bezpieczeństwa państwa ma skuteczna walka informacyjna.

Reasumując, współczesna Rosja buduje swoją tożsamość narodową na połączeniu dziedzictwa komunizmu i tradycjach rosyjskiego prawosławia. Marzeniem rządzącego na Kremlu jest odbudowanie pozycji supermocarstwa, z którym każdy powinien się liczyć. Z nostalgią wspomniany jest w Rosji okres panowania cara Piotra Wielkiego, jak i dyktatora Józefa Stalina. Dlatego też podejmowane są kroki, aby odzyskać dawne strefy wpływów, a kraje, które chcą wyjść z tej strefy, jak chociażby Ukraina, są narażone nie tylko na sankcje, ale również na środek ostateczny, jakim jest wojna.

Bibliografia:

- Andrew, C., Mitrochin, W. (2001). *Archiwum Mitrochina*, t. I. Warszawa: Muza SA.
- Andrew, Ch., Mitrochin, W. (2006). *Archiwum Mitrochina II. KGB i świat*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Baberowski, J. (2014). *Stalin. Terror absolutny*. Warszawa: Prószyński i S-ka.
- Bączkowski, W. (1938). Uwagi o istocie siły rosyjskiej. *Wschód-Orient. Kwartalnik poświęcony sprawom Wschodu*. Pobrane z: <http://polskietradycje.pl/artykuly/widok/237>.
- Bieliszczuk, B., Bielizczuk, J. (2020). „Długi telegram” George’a Kennana. George Kenna, ‘The Long Telegram’. *Sprawy Międzynarodowe*, 73(2), 203–224. DOI: <https://doi.org/10.35757/SM.2020.73.2.08>.
- Budzisz, M. (2021). *Wszystko jest wojną. Rosyjska kultura strategiczna*. Warszawa: Zona Zero.
- Deptuch, T. (2019). Długi telegram Kennana. Najważniejsza depesza w historii dyplomacji. *Układ Sił*, 13.
- Dębski, S. (2016). *Depesza, która stała się symbolem początku zimnej wojny*. Pobrane z: <https://www.polityka.pl/pomocnikhistoryczny/1655288,1,depesza-ktora-stala-sie-symbolem-poczatku-zimnej-wojny.read>.
- Koneczny, F. (1996). *O wielości cywilizacji*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Koneczny, F. (1999). *O cywilizację łacińską*. Gliwice: Wydawnictwo Onion.
- Koneczny, F. (2016). *Napór Orientu na Wschód*. Warszawa: Wydawnictwo Prohibita.
- Kopaliński, W. (1989). *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych, wyd. XVII rozszerzone*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Kornat, M. (2001). *Wybór pism Włodzimierza Bączkowskiego*. Pobrane z: <https://kulturaparyska.com/pl/search/searched-article/11/87979/statut>.
- Krzak, A. (2021). *Afera „MOCR-Trust” 1921–1927*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Maziewski, Ł. (2022). *W tym aspekcie Ukraina już wygrała. Pokonują Rosję jej własna broń*. Pobrane z: <https://www.o2.pl/informacje/w-tym-aspekcie-ukraina-juz-wygrala-pokonuja-rosje-jej-wlasna-bronia-6742210405563360a>.
- Maziewski, Ł., Małecki, G. (2021). *W cieniu*. Ożarów Mazowiecki: Bellona.
- Messing, X. (2020). *46 sekund*. Warszawa: Black One Media.
- Miessnier, Jewgienij Eduardowicz: biografia*. Pobrane z: https://www.peoplelife.ru/189356_6.
- Monteforie, S. S. (2021). *Romanowowie 1613–1918*. Ożarów Mazowiecki: Bellona.
- Piłsudski, J. (1927). Strzeżcie się agentur. Przemówienie z dnia 7 sierpnia 1927 r. na Zjeździe Legionistów w Kaliszu. *Zeszyty Historyczne* 1986, 76. Pobrane z: <https://geopolityka.net/jozef-pilsudski-strzezcie-sie-agentur/>.
- Rid, T. (2022). *Wojna informacyjna*. Warszawa: Bellona.
- Service, R. (2022). *Na Kremlu wiecznie zima. Rosja za drugich rządów Putina*. Warszawa: Znak Horyzont.
- Skrzypek, A. (2004). *Druga smuta. Zarys dziejów Rosji 1985–2004*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Aspra.
- Sykułski, L. (2015). *Rosyjska koncepcja wojen buntowniczych Jewgienija Messnera*. Pobrane z: <https://przeglad.org/tomy/tom-11-2015/>.

- Tomasiewicz, J. (2009). *Strategia oporu niekierowanego w wojnie asymetrycznej*. Pobrane z: <https://przeglad.org/tomy/tom-1-2009/>.
- Zamojski, A. (2018). Cywilizacja turańska Feliksa Konecznego – założenia teoretyczne oraz współczesna egzemplifikacja. *The Peculiarity of Man*, 1(27), 65–80. DOI: <https://doi.org/10.15804/tpom2018105>.
- Zatorski, W. (1939). *Czingiz-Chan*. Warszawa: Główna Księgarnia Wojskowa.